

بسم الله الرحمن الرحيم

موسسه آموزش عالی حکیم طوس

گروه الهیات

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد رشته الهیات و معارف اسلامی _ گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

نگهداری از حیوانات خانگی (احکام فقهی، حقوق و تکالیف)

استاد راهنما:

دکتر عباسعلی سلطانی

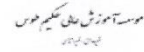
استاد مشاور:

دکتر محمدحسن حائری

نگارنده:

شیرین باقریان براتی

تابستان ۱۳۹۹

دنده تخصصیلات یکمیلی
تخصصیات یکمیلی

فرم اصالت و مالکیت اثر (فرم شماره ۸)

اینجانب شیرین باقریان براتی دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته الهیات و معارف اسلامی گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی موسسه آموزش عالی حکیم طوس ، نویسنده پایان نامه با عنوان **نگهداری از حیوانات خانگی (احکام فقهی، حقوق، تکالیف)** به راهنمایی دکتر عباسعلی سلطانی متعهد می شوم:

- نتایج ارائه شده در این پایان نامه حاصل مطالعات علمی و عملی اینجانب است و مسئولیت صحت و اصالت مطالب مندرج را به طور کامل بر عهده می گیرم.

- در خصوص استفاده از نتایج پژوهش های محققان دیگر به مرجع مورد نظر استناد شده است.

- تا کنون مطالب مندرج در این پایان نامه به منظور اخذ هیچ نوع مدرک یا امتیازی توسط اینجانب یا فرد دیگری به هیچ مرجعی تسلیم نشده است.

- کلیه حقوق معنوی این اثر، متعلق به موسسه آموزش عالی حکیم طوس است و مقالات مستخرج از پایان نامه، با یکی از دو نام زیر به چاپ خواهند رسید.

• موسسه آموزش عالی حکیم طوس

• Hakim Toos Higher Education Institute

-حقوق معنوی تمامی افرادی که در به دست آمدن نتایج اصلی پایان نامه تاثیرگذار بوده اند در مقالات مستخرج از پایان نامه رعایت خواهد شد.

-در خصوص استفاده از موجودات زنده یا بافت های آن ها برای انجام پایان نامه، کلیه ضوابط و اصول اخلاقی مربوط رعایت شده است.

-در کلیه مراحل انجام این پایان نامه که به حوزه اطلاعات شخصی افراد دسترسی یافته یا از آن استفاده نموده ام، اصل رازداری، ضوابط و اصول اخلاقی انسانی رعایت شده است.

تاریخ و نام و نام خانوادگی دانشجو

امضاء دانشجو

مالکیت نتایج و حق نشر

• کلیه حقوق معنوی این اثر و محصولات آن (مقالات مستخرج، برنامه های رایانه ای، نرم

افزارها و تجهیزات ساخته شده) به موسسه آموزش عالی حکیم طوس تعلق دارد و بدون اخذ

اجازه کتبی از دانشگاه قابل واگذاری به شخص ثالث نیست.

• استفاده از اطلاعات و نتایج این پایان نامه بدون ذکر مرجع مجاز نیست.

آهو از کجا فهمید باید از تو یاری خواست در پناه تو سایه ای بهاری خواست

آهو از کجا فهمید با تو می شود آرام با نگاه پر مهرت پیش پای تو شد رام

تو به مهربان بودن شهره در زمین بودی مهربان فراوان بود مهربان ترین بودی

(صلی الله علیک یا علی بن موسی الرضا(ع) و رحمه الله و برکاته)

تقدیر و سپاسگزاری

سپاس و تشکر از پروردگار مهربانم که مرا هدایت و ارشاد نمود و فرصت یادگیری و علم آموزی در بهترین گروه و گرایش فقهی را برایم فراهم ساخت . بدینوسیله از اساتید ارجمند جناب آقای دکترسلطانی که زحمت راهنمای ام را به عهده داشتند و همراهی ام نمودند و همچنین استاد توانمند جناب آقای حجه السلام و المسلمین دکتر حائری که مشاوره ام را در این پژوهش عهده دار بودند و یاری ام کردند ، تقدیر و تشکر می نمایم .

تقدیم

تقدیم به ساحت مقدس ولی عصر صاحب الزمان علیه السلام و اجداد پاک و مطهرشان و تمام علمای فقه و فقاہت در طول تاریخ اسلام و پدر و مادرم به پاس همه زحمات و صبوری ها و مهربانی هایشان و تقدیم به همسرم که همیشه مدیون حمایت های او هستم. و به فرزندان عزیزتر از جانم.

مقدمه:

دین اسلام، قرن ها پیش از غربی ها، حمایت از حقوق انواع حیوانات را در صدر فرمان های خود قرار داد. گروه های حامی حقوق حیوانات، بر اساس مسایل اخلاقی و انسانی دست به این کار ارزشمند زدند؛ اما اسلام، افزون بر این ها، قوانینی حقوقی نیز برای آن تنظیم کرده است که بر اساس آن، کسی که این حقوق را رعایت کند، ثواب و فردی که آن را انجام ندهد، کیفر این جهانی و آن جهانی دارد.

نکته دیگر، جایگاه ارزشمند حیوانات در اسلام است. قرآن آن قدر برای آن ها ارزش قایل شده که بلند ترین سوره خود را به نام یکی از سودمند ترین حیوانات کرده است: بقره نامگذاری دیگر سوره ها نیز به اسامی: انعام، نحل، نمل، عنکبوت، عادیات و فیل، دلیلی دیگر بر این دعاست.

اگرچه از متون دینی و اسلامی در میابیم انسان بر حیوان تسلط دارد و خدا این حق را به او عطا کرده که او از حیوانات بهره برد اما براساس همین متون و اصول، اسلام حق تصرف انسان در استفاده و بهره وری از حیوانات را مطلق ندانسته و باید در حد ضرورت باشد و از حیوانات در محدوده شرع و عقل بهره برد.

باتوجه به اهمیت این اصل ما در این جستار در سه فصل سعی کرده ایم ابتدا ویژگی های کلی حیوانات، این مخلوقات ارزشمند خداوند را، بیان کنیم.

سپس ویژگی علمی حیوانات را و درپایان احکام فقهی و حقوقی آنها از باب نگهداری از حیوانات خانگی بیان گردیده است.

بیان مسأله

تکالیف و حقوقی که انسانها در طول زندگانی خویش دارند صرفاً به روابط بین هم نوعانشان محدود نمی گردد. بلکه حقوق گاهی ارتباط انسانها با حیوانات و حتی گاهی روابط و علائق آنها به اشیاء را مشخص و حدود و ثغور آن را تبیین می نماید. بعنوان مثال در مورد حق عینی و حق دینی می توان گفت حق دینی طلب و تکلیفی است که موضوع آن دو انسان داین (متعهد له) و مدیون (یا متعهد) هستند اما حق عینی از حقوق و علائقی است که افراد نسبت به اموال و اشیاء پیدا نموده و بر آنها اعمال می گردد. بنابراین از آنجا که حقوق و تکالیف و علائق نسبت به اشیاء دارای احکام معینی است به قیاس اولویت و بطریقه اولی حقوق جانداران می بایست ملحوظ نظر حقوقدانان واقع شده و احکام و آثار روابط انسانها با این مخلوقات مفید تنظیم و تنسيق گردد. دین اسلام از ادیان ابراهیمی در تکریم حیوانات از سایر ادیان پیش دستی نموده و بعنوان کامل ترین دین از منظر مسلمانان کامل ترین حقوق را جهت حیوانات در نظر گرفته است. اما همان گونه که روابط میان انسانها و حیوانات معین شده، می بایست از احکام و آثاری که نگهداری از آنان در روابط خصوصی میان انسانها پدید می آورد نیز سخن به میان آید. حیوانات خانگی و دست آموز علی رغم فواید بسیاری که دارند ممکن است واجد مضاری نیز باشند اما از آنجایی که حیوانات فاقد قوه تمیز هستند نمی توان احکام و آثار مسئولیت را بر آنان بار نمود. اما انسانهایی که از نگهداری از حیوانات به هر طریق منتفع می شوند بر اساس قاعده فقهی: "من له الغنم فعليه الغرم" می بایست از عهده ضررهایی که این موجودات به سایر انسانها وارد می کنند برآمده و به هر طریق ضرر وارد شده را تدارک کنند. بنابراین در مسئولیت آوری زیانهای که حیوانات خانگی بر افراد وارد می کنند ظاهراً اختلافی نیست و می بایست نگهدارنده از عهده آن برآید. اما مسئولیت مدنی خود عناصر و ارکانی دارد که بدون تجميع آنها مسئولیت تحقق نمی یابد. ارکان مسئولیت مدنی به گونه معمول ورود ضرر+ فعل زیانبار و رابطه سببیت است. البته مبنایی هم برای مسئولیت وجود دارد که از نظریه تقصیر و ایجاد خطر تا تضمین حق و ... بعضاً باهم متفاوت است. به نظر می رسد قانون مدنی ایران در ماده ۳۳۴ بنا بر اصل، مسئولیت مالک حیوان را ناشی از تقصیر مالک دانسته است و مقرر داشته:

"مالک یا متصرف حیوان مسؤول خساراتی نیست که از ناحیه آن حیوان وارد می شود مگر این که در حفظ حیوان تقصیر کرده باشد لیکن در هر حال اگر حیوان به واسطه عمل کسی منشاء ضرر گردد فاعل آن عمل مسؤول خسارات وارده خواهد بود." اما در قسمت اخیر ماده بر اساس نظریه خطر عمل نموده و به مجرد صحت انتساب فعل زیانبار به مالک حیوان مسئولیت وی را مفروض دانسته است.

در قانون مجازات اسلامی سابق نیز به تبع فقه مقرراتی را در این باب می توان یافت. ماده ۳۵۷ این قانون مقرر می داشت: «صاحب هر حیوان که خطر حمله و آسیب رساندن آن را می داند باید آن را حفظ نماید...». مشابه همین حکم در

ماده ۵۲۲ قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲ بیان شده، منتها در قانون اخیر به جای «مالک حیوان»، «متصرف حیوان» مسئول جبران خسارت شناخته شده است.

تحقیق پیش رو با تدقیق در حقوق و تکالیف مالک حیوان اهلی نسبت به سایرین و حیوان اهلی تلاش خواهد نمود تا با استقراء در منابع فقهی و حقوقی، ملاک روشنی جهت بررسی شرایط و آثار مسئولیت مدنی منتج از نگهداری حیوانات اهلی به دست دهد.

اهمیت تحقیق

امروزه حیوانات نقش مهمی در زندگی افراد بشر ایفا می کنند. در بسیاری از موارد مشاهده می کنیم که حیوانات آنچنان با زندگی افراد پیوند یافته اند که حتی در محیط زندگی آنها نگهداری می شوند. حشر و نشر بیشتر با حیوانات خانگی مسائل به روز و جدید الولاده ای را در جامعه بوجود آورده که علی رغم مسبوق به سابقه بودن توجیه کننده صرف وقت و هزینه مضاعف جهت روشن شدن تمامی ابعاد ناشی از مسئولیت مدنی منتج از نگهداری آنهاست.

اهداف تحقیق

- ۱- بررسی و تبیین فقهی و حقوقی احکام، آثار و مسئولیت مدنی ناشی از نگهداری حیوانات خانگی
- ۲- تبیین اعمال زیانبار موثر در ایجاد مسئولیت مدنی ناشی از نگهداری حیوانات خانگی.
- ۳- تطبیق مسئولیت مدنی ناشی از نگهداری از حیوانات خانگی در حقوق ایران با قاعده لاضرر و سایر قواعد فقهیه مرتبط با آن

پیش‌سوال‌های تحقیق

- ۱- حقوق حیوانات اهلی و احکام فقهی نگهداری از آنها چیست؟
- ۲- احکام فقهی و تکالیف (نفقه، وقف، وصیت، حفاظت) نگهداری از حیوانات چیست؟
- ۳- مسئولیت های مدنی و کیفری مربوط به نگهداری حیوانات اهلی چیست؟

فرضیه های تحقیق

- ۱- مالک حیوان می بایست مراقبت کافی را در مورد نگهداری از حیوانات اهلی بمالک نوعی بعمل آورد، در غیر این صورت دارای مسئولیت مدنی خواهد بود.
- ۲- مبنای اولیه مسئولیت مدنی ناشی از نگهداری حیوانات اهلی مبتنی بر نظریه تقصیر است.
- ۳- غالب موارد ارکان مسئولیت مدنی ناشی از مالکیت حیوان اهلی و خانگی ورود ضرر، فعل زیانبار و رابطه سببیت است.

مسئولیت ناشی از مالکیت حیوان اهلی آثار مختلفی در شرع و حقوق ایران دارد که از تشریفات رسیدگی تا طول اجرای رای و تا انواع طرق جبرانی قابل بررسی و امعان نظر است.

مبانی و رویکرد های نظری

حقوق حیوانات اهلی در منابع فقهی مورد بحث و تاکید قرار گرفته است نمونه : در آخر کتاب نکاح موضوع نفقه ، نفقه بهائم در کتابهای فقهی شرح لمعه و مسالک و جواهر الکلام و... احکام نفقه و تکالیف واجب و مستحب رسیدگی به حیوانات خانگی و حقوق حیوانات اهلی تبیین و تاکید شده است ..

ضرورت دارد که احکام فقهی و تکالیف (نفقه ، وقف، وصیت، حفاظت) نگهداری از حیوانات مورد بررسی قرار گیرد

پیشینه تحقیق

در خصوص احکام و آثار حقوقی و فقهی و مسئولیت مدنی منتج از نگهداری حیوانات خانگی به گونه تطبیقی در فقه و حقوق کمتر پرداخته شده است اما به صورت جداگانه مواردی برای بیان وجود دارد.

۱- حقوق حیوانات در ایران و اسناد بین المللی، حسینی، عباس این محقق جنبه هایی از موضوع حاضر را بررسی نموده است و پس از بررسی تعاریف لازم من جمله حیوان اهلی و حیوان ضاله و ... مسئولیت مدنی ناشی از آنها به این نتیجه دست یافته که آن دسته از اعمال حیوانات که دارای خصوصیت ضرر زنی به افراد، هستند مسئولیت مدنی مالک را ایجاد می نماید اما تحقیق پیش گفته بیشتر ناظر به جنبه های فقهی است تا حقوقی.

۲- حقوق حیوانات در اسلام، پدیدآور: مقیمی حاجی، ابوالقاسم

با بررسی جنبه های فقهی اما بدون مطابقت با وجهه حقوقی و مدنی به این نتیجه دست یافته که ضمان ناشی از نگهداری حیوانات در صورت بی احتیاطی و می مبالاتی مالک ایجاد می گردد و اثبات تقصیر مالک حیوان بر عهده زیان دیده است.

۳- حسینیان نایینی ؛ آزاده در مقاله (وقوع ضرر توسط حیوان و مسئولیت مالک)، سال انتشار: ۱۳۹۴ محل انتشار: دومین همایش ملی عدالت ، اخلاق ، فقه و حقوق:

برخی از جنبه های موضوع حاضر را مورد بررسی قرار داده و به این نتیجه دست یافته که "بر اساس نظریه غالب..." عده ای معتقدند که از راه های دیگر {بجز مسئولیت مدنی} مانند ضمانت اجراهای کیفری یا ایجاد انگیزه مالی و مقررات انتظامی و نظارتی بهتر می توان به اهداف ملحوظ نظر مقنن از ایجاد مسئولیت دست یافت... این امر... در ارتباط با جامعه نیز در ارتباط با مسئولیت مدنی می تواند نقش نظارتی حقوق عمومی را در تضمین حقوق و آزادی های شهروندان بر عهده گیرد."

۴- علیرضا یزدانیان و عباس نیازی در مقاله: "بررسی تطبیقی مسئولیت مدنی ناشی از حیوان در حقوق اسلام و غرب"

پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، دوره ۴، شماره ۴ - شماره پیاپی ۱۴، زمستان ۱۳۹۶، صفحه ۱۶۷-۱۹۲

برخی جنبه های موضوع حاضر را مورد بررسی قرار داده و به این نتیجه دست یافته اند که دو نظر عمده در باب معاملات سفهی وجود دارد: "طبق نظر گروه اول آثار معاملات صحیح در خصوص آنها مجری نمی باشد بلکه مشمول احکام معاملات فاسد می باشند. به همین دلیل این "مسئولیت {مدنی ناشی از نگهداری حیوان خانگی} همیشه مبتنی بر تقصیر مالک یا متصرف حیوان نیست و مبانی دیگر مانند مسئولیت محض و تعهد به ایمنی نیز در مسئولیت مدنی ناشی از حیوان حاکم است و در خسارت ناشی از حیوانات در شهر یا روستا نیز مستندات طرح مسئولیت شهرداری یا دهیاری قابل یادآوری است. و پیشنهاد توزیع مسئولیت به نحو «تضامنی» میان مسئولین نیز در فروضی "قابل مطرح شدن است.

۵- احمدزاده بزاز - سید عبدالمطلب و محمد مهریار - در مقاله "مطالعه تطبیقی مسئولیت مدنی ناشی از مالکیت بر اشیا و عوامل رفع آن در حقوق ایران و مصر" دوره ۵، شماره ۱۰۸- پاییز و زمستان ۱۳۹۶- صفحه ۷۳-۸۸ برخی جنبه های عام موضوع پیش رو را مورد بررسی و تدقیق نظر قرار داده اند و به این نتایج دست یافته اند که: "در حقوق ایران مسئولیت مالک بنا و حیوان مبتنی بر ارتکاب

تقصیری است که با کوتاهی در انجام وظیفه حفاظت و مراقبت، محقق می شود و زیان دیده ملزم به اثبات آن است، اما در حقوق مصر برای سهولت جبران خسارت زیان دیده، قانونگذار مالک اشیا را به طور مطلق مسئول جبران خسارات ناشی از مال خود دانسته است، مگر اینکه ثابت کند زیان به سبب قوه قاهره به وجود آمده است. تفاوت مبنای این دو رژیم حقوقی و مطالعه تطبیقی عوامل رفع مسئولیت مدنی در هر کدام {در این مقاله} مورد بررسی قرار گرفته است.

۶- کتاب جان شیرین (حقوق حیوانات در متون اسلامی) تألیف آقای علی رضایی بیرجندی که به مباحث:

(۱) مبانی حقوق حیوانات در اسلام

(۲) مبانی غربی حقوق حیوانات

(۳) حق حیات و زندگی

(۴) مسئولیت های مدنی ناشی از فعل حیوانات

را مورد بحث و بررسی قرار داده است.

چکیده:

حیوانات نقش مهمی در زندگی فردی و اجتماعی انسان داشته و دارند. تا آن جاکه حیوانات با زندگی افراد پیوند یافته و حتی در محیط زندگی آنها نگهداری می شوند. حیوانات خانگی و دست آموز علی رغم فواید بسیاری که دارند ممکن است واجد مضاری نیز باشند اما از آنجایی که حیوانات فاقد قوه عقل واراده و تمیز هستند نمی توان احکام و آثار مسئولیت را بر آنان بار نمود. اما انسانهایی که از نگهداری حیوانات به هر طریق منتفع می شوند بر اساس قاعده فقهی: "من له الغنم فعليه الغرم" می بایست از عهده ضررهایی که این موجودات به سایر انسانها وارد می کنند برآمده و به هر طریق ضرر وارد شده برآیند. اهمیت وجود حیوانات در دین مبین اسلام تا آنجاست که چندسوره در قرآن کریم به نام حیوانات آمده و بزرگترین آنها سوره بقره است. در علم فقه، حقوق حیوانات اهلی مورد تاکید قرار گرفته و در کتب فقهی در آذرباب نکاح موضوع نفقه، به نفقه بهائم و تکالیف واجب و مستحب رسیدگی به حیوانات خانگی و حقوق حیوانات اهلی تبیین شده است. این تحقیق برای بیان حقوق و احکام فقهی و تکالیف (نفقه، وقف، وصیت، حفاظت) و نگهداری از حیوانات انجام شده است. دستاورد تحقیق را می توان، تبیین فقهی و حقوقی احکام، آثار و مسئولیت مدنی ناشی از نگهداری حیوانات خانگی و تطبیق مسئولیت مدنی ناشی از نگهداری از حیوانات خانگی در حقوق ایران با قاعده لاضرر و سایر قواعد فقهی مرتبط نام برد.

کلیدواژه: - حقوق حیوانات - نگهداری حیوان - احکام فقهی - وقف برای حیوان

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات.....	۱
۱-۱- تبیین مفاهیم	۱
۱-۱-۱- مفاهیم حق، حقوق، تکلیف.....	۳
۱-۲- تاریخچه و مبانی حقوق و حرمت حیوانات.....	۶
۱-۳- بیان ادراکات حیوان.....	۷
۱-۳-۱- بیان ادراکات حیوان از زبان روایات.....	۷
۱-۳-۱-۱- درک خالق و پروردگار	۸
۱-۳-۱-۲- درک رازقیت الهی.....	۹
۱-۳-۱-۳- درک مسائل غیر مادی.....	۱۰
۱-۳-۱-۴- درک جنسیت.....	۱۲
۱-۳-۱-۵- درک معیشت.....	۱۳
فصل دوم: بررسی علمی ویژگی های حیوان.....	۱۴
۱-۲- خصوصیات متمایز حیوانات.....	۱۴
۱-۱-۲- علم و شعور حیوان.....	۱۴
۱-۱-۲-۱- برخورداری همه موجودات از علم.....	۱۴
۱-۱-۲-۲- اشتراک انسان و حیوان در روح.....	۱۶
۱-۱-۲-۳- مراتب علم و ادراک.....	۱۷
۱-۱-۲-۴- زندگی سرشار از شعور حیوانات.....	۱۹
۱-۱-۲-۵- تفاوت انسان و حیوان در مراتب وجود و ادراک.....	۲۲

۲۵.....	۲-۱-۲- برخورداری از قوه نطق.....
۲۹	۲-۱-۲-۱- تسبیح حیوانات.....
۳۰	۲-۲-۱-۲- معنای تسبیح حیوانات.....
۳۳.....	۲-۱-۲-۳- تسبیح حیوان از منظر روایات.....
۳۶.....	۲-۱-۲-۴- نظام اجتماعی و درک هم نوع.....
۴۰	۲-۲- حشر و رستاخیز حیوانات.....
۴۰	۲-۲-۱- نفی رستاخیز در حیوانات.....
۴۲	۲-۱-۲-۲- ضرورت رستاخیز حیوانات.....
۴۴.....	۲-۱-۳- همسانی انسان با حیوان در حشر.....
۴۵.....	۲-۱-۴- حیوانات هم پیامبری دارند.....
۴۶	۲-۲-۲- اهداف حشر.....
۴۶.....	۲-۲-۳- رستاخیز حیوانات از منظر روایات.....
۴۸	فصل سوم: حقوق حیوانات در حفظ و نگهداری.....
۴۸	۳-۱- اراده و اختیار حیوان.....
۴۸	۳-۱-۱- اراده حیوانات از دیدگاه اندیشمندان.....
۵۰	۳-۱-۱-۱- انسان و اختیار.....
۵۱.....	۳-۱-۱-۲- اختلاف فاحش انسانها در مبادی اختیار
۵۱	۳-۱-۱-۳- حیوان و اختیار.....
۵۲.....	۳-۱-۲- تکلیف حیوانات.....
۵۴.....	۳-۱-۲-۱- مراحل تکلیف.....

۳-۲- حقوق حیوان در تغذیه.....	۵۴
۳-۲-۱- حقوق حیوان بر مالک.....	۵۵
الف) مقدار نفقه.....	۵۸
ب) تهیه غذا و علوفه.....	۶۱
ج) غصب علوفه برای نجات جان حیوان.....	۶۱
د) تقدم غذای حیوان بر استفاده مالک.....	۶۲
ه) تقدم حفظ حیوان بر وضو.....	۶۴
و) استحباب نگهداری حیوانات.....	۶۶
۳-۲-۱- نگهداری پرندگان.....	۶۷
۳-۲-۱-۲- نگهداری گوسفند.....	۷۰
۳-۲-۱-۳- نگهداری اسب.....	۷۰
۳-۲-۱-۴- مذمت برخی حیوانات.....	۷۱
۳-۳- حقوق حیوانات بر عموم مردم.....	۷۳
۳-۳-۱- مسئولیت عمومی در برابر حیوانات.....	۷۳
۳-۳-۲- نداشتن رابطه جنسی با حیوانات.....	۷۴
۳-۳-۳- حاکم شرع و اجبار مالک در رسیدگی به حیوان.....	۷۴
۳-۳-۴- وجوب کفایی رسیدگی به حیوان.....	۷۶
۳-۳-۵- رسیدگی به حیوان حتی با نهی مالک.....	۷۹
۳-۳-۶- رسیدگی به حیوان بی سرپرست و حیوان گمشده.....	۸۱
۳-۳-۷- وقف مال برای غذای حیوانات و استحباب آن و غذا دادن به حیوان.....	۸۲

۸۴	نتیجه گیری.....
۸۷	پیشنها‌ها.....
۸۸	منابع و ماخذ.....
۹۱	Abstract

فصل اول: کلیات

۱-۱- تبیین مفاهیم

پس از رنسانس و همزمان با صنعتی شدن جهان، برای نخستین بار در جهان غرب، در سال ۱۸۲۲ م. قانونی برای حمایت از حیوانات در مجلس انگلستان به تصویب رسید.

بر اساس قانون مصوب در مجلس انگلستان، موارد زیر نسبت به حیوانات ممنوع شد:

۱- حمل و نقل و راندن حیوان به طوری که باعث رنج و ناراحتی حیوان شود.

۲- ایجاد جنگ و درگیری میان حیوانات.

۳- کشتن حیوانات با مواد سمی.

۴- استفاده از سگ برای بارکشی.

۵- شکار کردن در محیط بسته.

۶- بریدن دم اسب؛ مگر با اجازه دامپزشک.

۷- شکار گوزن در شب.

۸- طرد بدون جهت حیوان، در صورت انجام، طرد کننده مجرم است.

۹- عدم مبارزه با بیماری حیوانات و ریشه کنی آنها (که باید انجام پذیرد).

۱۰- بیهوش نکردن حیوان هنگام ذبح^۱

این قانون در سال ۱۹۱۱ م. تکمیل گردید و بعدها در کشورهایی مانند آلمان، آمریکا، اسپانیا، بلژیک، دانمارک و برخی دیگر از کشورها، قوانینی نظیر آن تدوین و تصویب شد و به مرور تبصره هایی بر آن افزودند و تقریباً از نیمه قرن بیستم به بعد (۱۹۴۰ - ۱۹۹۲ م.) چندین کنوانسیون درباره محیط زیست شکل گرفت. از ۲۸ کنوانسیون جهانی مربوط به محیط زیست، که در چندین دهه اخیر به تصویب رسیده، تنها چند مورد آن مربوط به حمایت از حیوانات می باشد؛ مانند: کنوانسیون جهانی محیط زیست و انسان (استکهلم ۱۹۷۲ م. ۱۳۵۱ ش.) که در یکی از بندهای آن توجه به میراث حیات وحش و زیستگاه های آنها گوشزد شده است، کنوانسیون تالابهای پرندگان آبی (رامسر ۱۹۷۲ م.)، کنوانسیون تجارت بین المللی گونه های حیوانات و گیاهان وحشی در معرض خطر انقراض (واشنگتن ۱۹۷۳ م.) و نیز کنوانسیون تنوع زیستی ۱۹۹۲ م. است که به صورت کلی شامل حمایت از حیوانات می شود و ایران در سال ۱۳۷۵ ش. به آن ملحق گردید.

^۱ مجموعه قوانین و مقررات حفاظت محیط زیست ایران، ج ۲. معاهدات بین المللی، ص همان، ص ۹

از عمده اشکالات قوانین فوق، عدم جامعیت، جزئی و موردی بودن آنها است. علاوه بر آن، این قوانین در قرون اخیر وضع گردیده است؛ هرچند به مرور زمان به تکمیل آن پرداختند و در برخی موارد، راه افراط را پیش گرفتند. همچنین بیشتر قوانین و کنوانسیون های بین المللی و قوانین داخلی، درباره حیوانات وحشی و شکار و صید. تجارت آنها می باشد، اما درباره حفظ و نگهداری، بهره برداری، نحوه رسیدگی غذا و مکان حیوانات اهلی، و چگونگی به کار کشیدن آنها، قوانین کلی و جامعی به چشم نمی خورد.

البته قابل انکار نیست که همه ادیان الهی فراخور زمان خود، برخوردار از قوانین جامع و کامل بوده اند که از جمله آنها دین یهود و مسیحیت است که در کشورهای غربی پیروان زیادی داشته و دارند. اما همانطور که محتوای اصلی این ادیان دست خوش تحریف شده بود، بعد از رنسانس نیز، از صحنه سیاسی و حکومتی کنار گذاشته شدند و حکومت های مدعی حمایت از حیوانات در غرب، به قوانین ناقص بشری اکتفا نمودند. از این روی قوانین مصوب در آن کشورها از پیشینه زیادی برخوردار نبوده و کامل نمی باشد.

اما در منابع فقه اسلامی - که پیشینه زیادی دارد - قوانینی کلی و جامع، درباره نگهداری و استفاده از حیوانات و منع آزار و اذیت آنها، وضع شده است. در سرتاسر فقه، مسایل و فروع فراوانی به چشم می خورد که اسلام اجرای آن را بر عهده حکومت قرار داده است و بالاتر از آن، شخص را در مقابل خالق متعال مسئول می داند و در مجموع قوانین حمایتی مختلفی برای حمایت از حیوانات وضع شده است.^۲

علاوه بر این در حقوق اسلامی برای حیوان، مسئولیت کیفری در نظر گرفته نشده است؛ در حالی که در گذشته در غرب حیوانات را مجازات می کردند..

۱-۱-۱- مفاهیم حق، حقوق، تکلیف

“حقوق جمع حق و حق، امری اعتباری است که برای کسی (له) بر دیگری (علیه) وضع می شود”؛ به عبارتی، امری اعتباری که به نفع یکی و بر ضرر دیگری وضع می شود. این حق ممکن است ریشه واقعی داشته یا نداشته باشد؛ یعنی در مفهوم آن - به منزله امری اعتباری و حقوقی - وجود یا نبود ریشه واقعی ملحوظ نیست.^۳

^۲ حقوق جزای عمومی، هوشنگ شامیبابی، ج ۱، ص ۱۷۲-۱۷۳

^۳ مصباح، ۱۳۷۷، ص ۲۴-۲۵؛ مصباح، ۱۳۷۳، ص ۱۶۳-۱۶۱

حق و تکلیف با هم رابطه تضایف و تلازم دارند؛ در نتیجه، حق و تکلیف متقابلاً جعل می شوند؛ یعنی هر جا حقی جعل می شود، حتماً تکلیفی نیز جعل شده است و بالعکس؛ اما حق اختیاری، و تکلیف اجباری است.

در زبان فارسی، واژه «حقوق» در معانی مختلفی به کار می رود. «حقوق» در اصطلاح دیگر، جمع «حق» است. واژه حقوق در دو معنا به کار رفته است: نخست جمع «حق» و دوم مجموعه مقررات، احکام و باید و نبایدهایی که انسان باید درباره حیوان ها بدان عمل کند.

اسلام، پیش از غربی ها، حمایت از حقوق انواع حیوانات را در صدر فرمان های خود قرار داد. گروه های حامی حقوق حیوانات، بر اساس مسایل اخلاقی و انسانی دست به این کار ارزشمند زدند؛ اما اسلام، افزون بر این ها، قوانینی حقوقی نیز برای آن تنظیم کرده است که بر اساس آن، کسی که این حقوق را رعایت کند، ثواب و فردی که آن را انجام ندهد، کیفر این جهانی و آن جهانی دارد.

نکته دیگر، جایگاه ارزشمند حیوانات در اسلام است. قرآن آن قدر برای آن ها ارزش قایل شده که بلند ترین سوره خود را به نام یکی از سودمند ترین حیوانات بقره نامگذاری کرده است. دیگر سوره ها نیز به اسامی: انعام، نحل، نمل، عنکبوت، عادیات و فیل، دلیلی دیگر بر این دعاست.

در قرآن کریم بیست بار از پرندگان، سخن به میان آمده است. از حشرات و آبزبان نیز بارها سخن گفته شده است.

دین اسلام در تکریم حیوانات از سایر ادیان و مذاهب و عقاید مختلف جهان پیش دستی نموده و به عنوان کامل ترین دین از منظر مسلمانان جامع ترین حقوق را جهت حیوانات در نظر گرفته است .

در دیدگاه شارع نگهداری از حیوان خانگی در صورت وجود منفعت عقلایی با رعایت شرایط جایز دانسته شده است و رسیدگی به حیوانات اجر و ثواب دنیوی و اخروی دارد و از طرف دیگر تضييع حقوق حیوانات در قانون اسلام جرم بوده و ترویج خشونت محسوب می شود و در قیامت نیز مجازات دارد .

اینک به نمونه هایی توجه می شود که در آن ها حقوق بسی فراتر از قوانین غربی حمایت از حقوق حیوانات مطرح شده است.

حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) مردم را از به جان هم انداختن جانداران باز می داشت. ولی متأسفانه هنوز هم افراد نادانی هستند که برای سرگرمی و لذت و یا فخر فروشی به این کار دست می زنند . این افراد از نظر روانشناسی دچار اختلالات روانی هستند .